

PREUS

Artá. Un trimestre 0'75
A fora id. 1'00
Al Extranjer id. 1'50

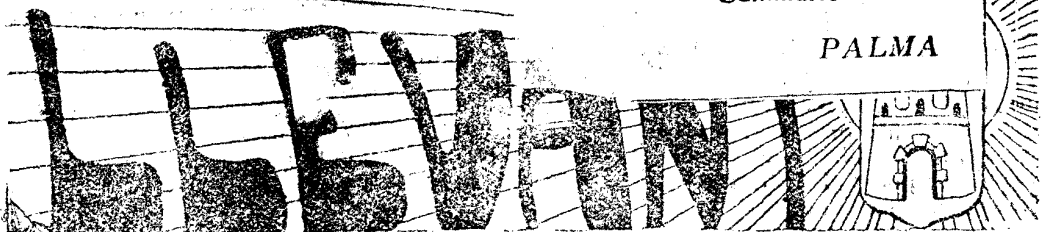
Número solt
15 cts.

L L E V A N T

o. D. Lorenzo Lliteras Pvre.

Seminario

PALMA

QUINZENARI CATÓLIC MALLORQUI

Artá 31 de Agost de 1920

PER DEU I PER MALLORCA

Redacció i Administració
Quatre Cantóns, 3

MALLORQUINISME

Conferencia donada a Palma per
Mossen Ll. Ribet.

(Final)

Els pobles s'educan. Ben bé pot ser lo que dius qu'ara fa vint anys o trenta els catalans no feien cas dels mallorquins. Però ara? No passen debades sobre un poblé vint anys de predicació de fraternidat, de predicació persistent oportuna e importuna. Ni son vants tampoc els crits de la sang quant un la s'escolta; quant te girats cap a dins els ulls contemplatius, quant es atent a mirar vers aont corren i s'escampen les venes intimes.

Per ventura, ara fa tres anys, pel Congrés de la Llengua, no'ns hi trobarem asseguts fraternalment a l'ombra d'un meteix llorer, catalans de tots els territoris esbrancats ara per les destrals centralistes, fins del Alguer, cocó catalanesc, demunt una roca italiana? El floridíssim jovent literari de tota Catalunya, especialment de Barcelona, té els ulls girats a Mallorca com a una terra de promissió o com a un país d'en somni. Res de Mallorca les es indiferent. Allá es admés volenterosament el mestratge dels poetes d'aquí. Fins el més humil, el qu'ara vos parla, qui cantava obscurament dins una branca d'eura negre, com els rossinyols de Sófocles; i sos cantis no eren sentits aquí a Mallorca, porque no s'ho merexien (res me sabria tant de greu com qu'aixó fora aquí interpretat com una queixa) ho vull tornar dir: aquí no eren sentits porque no s'ho merexien! i allá han tengudes orelles atentes i fins humils entusiasmes que precisament porque eren inmerescuts més fundament obligat me deixen. Es aixó egoisme? Jo no ho sé conèixer que ho sia.

Si no fossem un poble mateix amb Catalunya; si no estiguéssim lligats per doble vincle de germanor y d'història, ho hauríem de voler esser. Aquí com als altres punts d'Espanya tot es mal parlar del caciquisme: pero son petites murmuracions esterils de portal a portal, que no arriban mai al vigor generós, d'una protesta fecunda. Catalunya amb un cop d'ala fort, romp a la una tots els lligams caciquils, i corre. Lliberta, alts els peus, alt al front, alt el cor a les Corts espanyoles. Podrán dir de la seua representació tot lo que'n vulguen, manco que nosia una expressió clara i estrenua de la voluntat del poble. I d'un poble que se redimeix de tal manera n'hem de voler estar enfora. ¿Un poble que crea un art propi i conquista així l'autonomia, la mes ampla autonomia espiritual, que fa que puguem esperar relativament amb poca frissor la resolució d'altres problemes, per que'l més alt el s'ha resolt per si mateix: un poble així, dic, no fa enveja?

Però es que per molt que fassém tan mateix ho som catalans. Com un qui negás son pare, sempre'l delataria la fisonomia que no se pot mudar fàcilment, A Catalunya floreix magníficament l'arquitectura per exemple qui s'alimenta amb lo més viu de la tradició i banya ses rels en l'aigua aborigen de la rassa. Doncs bé: Aquí la boca l'abomina i'l detesta, pero la mà l'imita per aquets carrers nostros amb reproduccions simiesques de caricatura. Així se queden amb un color de rosa seca que no li sabem preveure primavera, la Llonja, el claustre de Sant Francesc..., que s'esfullen demunt un invisible roser mort, mentres a Barcelona, als costats del Passeig de Gracia s'hi afilieren els vells palaus resussitats, i puja a coronar majestàticament, la Ciutat la corola enorme de la Sagrada Família.

A Mallorca passa una cosa de gran consol; i es que tot lo qui puja amb salva vé a nosaltres. La joventut es nostra. I ho es a pesar de que sab que una part de l'opinió ha escrit sobre'l portal de la casa paterna de la tradició catalanesca als vers que'l Dant llegí sobre la porta del Infern:

Lasciate ogni speranza, voi qui intrate!

Quin jove, amb ardor de neófit s'afilia a un vell partit? Els joves o bé son sportmans lo qual es poca tasca per omplir una vida o si son com el Profeta, homos de desitjos, venen a nosaltres. Per aixó mentres els vells prestigis s'esfondren, els joves (no'm vull contar encara entre els vells) cantam porque dins nosaltres hi duim un trovador qui entona la cansó del ideal que'ls altres han perdut ja per a sempre.

La més mal pensada suspicacia patriotera no s'ha de fer por si la joventut deserta de les tendes filistees. Si les coses se posen malament i vé una esquadra poderosa a intervenir, els qui aniran cap a ella no serán els qui s'avanen de ser nets de Roger de Llúria o de Roger de Flor; no serán els qui han desertat del filisteisme sense més armes qu'una harpa i una passetja els qui fan festes el Goliat flotant.

Si a pesar de mon caràcter i de conèixer la meua insuficiencia m'han ginyat a pujar an aquesta tribuna a dir lo poc qu'he dit a dir; aquets quatre mots de conciliació es estat porque creia fer una obra de caritat, lo més agradable al cel, i una obra de patriotisme, lo més sagrat de la terra!

He dit.

Plana literaria

En Ramón Picó i Campamar

Pollensa, l'antiga vila mallorquina patria dels més preclars poetes té com a gran honra poder dir-se mare del il·lustre poeta. En Ramón Picó i Campamar, gloria de les lletres Catalanes.

Visqué en la Illa durant els 11 primers anys de sa vida passant després a Barcelona aont visqué sempre. Però ferm enamorat de sa patria eren moltes els anys en que venia a passar una temporada estudiant les costums i caràcter de sos compatricis servint-li aquelles de trama en moltes de ses belles composicions.

En Picó ha escrit moltíssim conquistant-se amb ses poesies *Depressa* el 1884, *Ferrán V* el 1874 i *A uns nuvis* el 1883 el títol honorífic de Mestre en Gay Saber.

Ja el 1885 amb la poesia *Visca Aragó* havia guanyat l'Englantina de manera que foren tres les vegades que obtengué aquest premi en els Jocs Florals de Barcelona, no essent aquests els únics que hi guanyà sino que n'obtingué també un extraordinari i sis accessits.

Formà part del Consèstori dels Jocs com a membre del mateix cinc anys i el 1892 ocupà la presidència.

Es un poeta de forsa, evocador del geni catalanesc. Passà en sa vida molt de temps girant papers velts en els arxius per aixó la major part de ses composicions son plenes de dades històriques comprovables en tot moment. Son llenguatge es sempre viril i just; son vers fluit i ben format.

També se distingí en Picó com a dramaturg. Sos drames *Cor de roure* i *La filla del segador* com també el poema escenic *Garraf* meresqueren grans elogis de la crítica.

Amb sa mort recent han perdut les lletres patries un bon conrador.

Voldriem donar com a mostra de les poesies d'en Ramón Picó algunes de ses millors però essent molt llargues per l'espai de que disponem en publicam dues agafades arreu.

LO TESTAMENT

DEL CAVALLER

De les terres del morisme
ja'n tornava'l cavaller
cavalcant un cavall negre
que en el front hi té un estel.

Se'n venja plè de nafres,
tot atupat lo cabell:
l'escuder que du sa llança
mena'l cavall del cabrest.

Just a trenc d'auba arribaven
a la porta d'un convent;
el prior surt a la clastre:
--Deu vos quart, bon cavaller.--

Lo bon missatge li conta
o malfat del senyor seu,
i n'hi demana posada
per son senyor i per ell.

Al cavaller ja'l se'n duen
a la celda quatre llecs;
mena'l cavall a l'estable
l'escolá que era present.

Un poch abans d'hora baxa
combreguen al cavaller,
i li porten los sants olis
a l'exir lo primé'estel.

Quan son les dotze tocases
lo malalt alça la veu,
que demana a tota pressa
a n'el prior del convent.

--Assentaivos a la taula,
i prenèu plomá i tinter,
qu'ha arribat ma darrer'hora,
i vull dictar testament:

«Cantarèu demá un ofici,
ofici de cos present,
i resarèu quatre *salves*
i un *parenostre*'m dirèu.

Rebrèu per çò'l cavall negre
que román sens cavaller:
jo'l vos deix per a que molga
a n'el molí del convent.

Trenta lliures que portava,
tot en moneda de rei,
per lo be que va servirme
les deix a mon escuder.

Deix l'espasa ab la corretja
al gloriós Sant Miquel:
deix a l'altar de Sant Jordi
la llança i l'escut d'acer.

Deix lo meu còs a l'Església,
i a la patria mon castell;
deix mon cor a l'Amor mia,
deix la meva ánima a Deu.--

Lo prior ja li presenta
lo pergami que está llest:
lo cavaller pren la ploma,
i abaix hi signa una creu.

Aixís que sent les campanes
esclata en plor l'escuder,
i'l cavall adins l'estable
eguina molt tristament.

Anauhí, només que sia
per sentí la bon'eló
d'eus brots de murta florida
qu'han escampat p'eu trispol.

Eus festés están encesos,
i a sa clara resplandó
¡com lluen les creus de Malta,
cordoncillos i betons!

Batle i obrers ja se'n venen
amb una guarda d'al-lots
que duen faies enceses
corregut i pegant hots.

Les xeremies ja s'inflen
i grunyen a poc a poc;
¡no sentiu eu tamborino
com ressona i fa renou?

Ala, atlots, cap a la plaça,
que vos crida'u fabiol!
sús, corrèu!... ¡Aquexa es bona!
¿Qué hi anau sense serró?

Miráu qu'eu batle ja'ncanta
la primera, i són ben molts
eus qui la volen: ja hi diuen
per dotze lliures i sous!...

¿No trobau que dotze lliures
per la primera es ben poc?
pujau-lá fins a cinquanta,
¡qué cinquanta!... a cent i tot!

De lleugé sabeu que hi bota!
sabeu que hi volta d'airós
un bergant em les butxaques
buides, ben buides de tot!

¿Y qui no tira cent lliures
per pegá un parei de bots
i per suá la paleta
i fersé aná'eu cap entorn?

Ja comencen!... Xeremies,
tamborino i fabiol,
tot gruny, gemega i grinyola,
volta i botetja tothom!

Bergantells, cap a la plaça
falta gent, i fora son!
Ala, al-lots, a batre murta
fins demá que surte'l soll!...

Jo, mentrestant, com un frare
que viu retirat del mon,
dins eu cellé xano, xano,
me'n iré a testá'eu vi dolç.

I assegut ran d'una bota,
com romeu prop d'una font,
ompliré i buidaré alegre
eu cadaf més gran de tots.

I me'n riuré de tots voltros
qu'anau darrera l'amó
fins qu'eu montona m'agegui
i clogui mos uys la són...

EU CELLÉ

A n'eus meus amiehs qu'en dia de Sant Jaume
avespre'm dexaren per anarsen a ballá
cunig de la Plaça Nova.

(*Pollense vulgar*)

Bergantells, feis-vós la clenxa,
posau-vós eu vestit nou,
que la plaça está enramada
de canyes verdes i poll.

Del Passat i del Present

Son Servera en plena epidemia

A pesar dels esforços per contenir el contagi de la peste de part dels delegats de las Juntas Superior i local de Sanitat, dels metges i autoritats dels pobles atacats, l'epidemia s'estenia, de cada dia eren més els qui se jeien i moltes més les víctimes tant a Son Servera com dins Artá.

El fort de la malaltia fou dins el més de Juny de manera que'l dia 8 eren ja més de quatrecentes les persones que dins Son Servera havien mortes. En aquesta població el metge D. Juan Llitas després de la mort del desgraciat Doctor Pascual que ocorregué el 14 de Juny quedá encarregat de la direcció mèdica i ell, qui tenia la certesa de que se tractava de la peste bubónica er cara que el Doctor Pascual havia sostengut lo contrari fins a la mort, en vista de que l'atmósfera pestilente que se respirava en moltes cases era perjudicial i de que faltava generalment l'assistència an els malalts cregué oportú indicar la conveniència de fer nous campaments i obrir altres hospitals. Aproximadament el dia 22 el pla que presentaren els facultatius dia 18, se dugué a cap enseguida senyalant-se les altures de *Ses Planes* pels hospitals i *Ca Na Llambias* per habitació dels metges, religiosos i part del Ajuntament; els acampats en *Penya-Roja* i els de *Son Corp* quedaren a carreg del medge Nabet i, D. Ignaci Sureda en *Son Jordi* els quals enviaven els qui queien malalts al nou hospital. Aquest estigué a carreg del Dr. D. Pera Josep Sureda fins al darrer de Juny en que se va sentir atacat passant a ocupar son lloc D. Marian Morey. Quedá dins el poble D. Juan Llitas per assistir als malalts i anar enviant an els campaments els qui estaven per posar-se en camí, de tal manera que el dia 9 quedá ja la vila totalment buida i tots els portals paredats. I diu el Dr. Llitas que aquesta mida doná un gran resultat perque al respirar aire pur i al veurer-se enfora del horror pestilencial del poble molts ja s'en creien lliures i verraterament el mal comensá a declinar.

Se temia que arribant l'èpoda de les grans calorades el contagi aumentaria però socceí al revés, que tant com entrá la calor manco foren els atacats, i d'aquests en morien menos, de tal manera que desde el 15 de Juliol ja s'en jeien més de trefcians que de la peste, i desde el dia 17 de Juliol fins al dia 6 d'agost no s'en jugué cap de bell nou. En aquest dia si que en quedá un nou atacat el qual no més hi estigué quatre hores morint-se tot d'una.

Com he dit el poble queda totalment

desert, els sembrats quedaren en molts de llocs sense segar perque ningú se preocupava dels interessos dels demés ni dels propis sino que cercaven únicament el medi d'escapar-se del contagi. La gent estigué acampada fins ben entrat s'hivern, estant el poble desolat de tal manera que fins pels carrers hi creixia l'herba. S'organisaren serveis de conducció de malalts en els Llatzarets i segons conta la tradició se feia per medi de canyes llargues agafantse els malalts a un cap i els infermers o conductors en l'altra. En quant an els morts s'arretglá el servei de traginers i fossers. Els primers manaven un carros de parei per transportar els morts an els llocs d'enterrament i segons conten els nostros avis solien servir-se per posar-los dins els carros d'uns ganxos de ferro amb els quals, amb el fi de preservar-se del contagi, les enganxaven per la roba desde dalt els carros i les pujaven.

A la primeria s'enterrava dins l'iglesia però prest quedaren impossibilitades la les sepultures i s'hagué d'habilitar després el *Puig de la Font* com a cementeri, i més envant tants eren ja els morts que s'obriren fosses a qualsevol punt aprop del en que morien, enterrant-se especialment dins el clot de la grava den Mavet, dins el den Meco i en la ciquia de Son Corp. El fossers tenien orde de la Junta de Sanitat de tapar els morts amb una capa gruixada de cals que duien del forn de *Son Jordi* per haver-la oferida de franc el seu propietari El Compte d'Ayamans.

A la primeria se trobaren fossers a bastament però al veure que amb tanta facilitat se propagava la malaltia arribaren a no trobar-se voluntaris per desempenyar el càrrec i com es de suposar socceiren escenes horrorisadores de pares haver d'enterrar als fills, i fills als pares. Davant aquesta desdicha l'Ajuntament, com també heu feu el d'Artá, hagué de dirigir-se a la Junta Superior de Sanitat en demanda de personal que anás a prestar aquests servicis.

La Junta feu pública la necessitat d'auxilis personals en que se trobaven els pobles infectats i foren moltes les persones qui tocades de la caridat oferiren els seus servicis an els dos pobles.

El dia 14 de Juny, els PP. Carmelites de Ciutat Fr. Juan Planes i Fr. Antoni Ferrá passaren a Son Servera per assistir als malalts i enterrar morts, morint tots dos víctimes de la caridat un dia 27 de Juny i l'altra el dia 8 de Juliol.

El Consul francés a Mahó oferí quatre individus que els havien empeltat el pus bubónica Tanger i creien que per aixó estaven preservats de la malaltia. Foren destinats dos a Son Servera i els altres dos a Artá. Tres d'ells quedaren

contagiats i l'altre fou fusellat per un delictes que cometé.

Esponatniament s'oferí el Subtinent del Regiment de Ciutat d'Infanteria de Zaragoza D. Antoni Canela a les ordres del qual se posaren alguns soldats i una brigada de presidaris passant tots a les viles d'Artá i Son Servera per el servici d'infermers i enterradors. Els noms d'aquest personal eren:

Subtinent.—D. Antoni Canela.

Cabo segón.—D. Juan Antoni Hernández.

Cabo segón.—D. Manuel Huguet.

Josep Labored.

Mateu Mestre.

Soldats } Esteva Jordá:

Josep Pons.

Manuel Fernández.

Antoni Zafrilla,

Manuel Pérez.

Josep Sedate.

Enric Bernabé.

Presidaris } Pere Serrat.

Vicens Piser.

Juan Pla.

Josep Vidal.

Vicens Gordillo.

De tots aquests se sap qu'en moriren 9. Els demés foren posats en llibertat anant-sen uns a les seues cases i altres se quedaren en aquestes viles.

No cal dir lo estimats qu'havien d'esser els servicis d'aquestes persones aont tanta falta feien especialment en el fort de la malaltia que com he dit fou dins el més de Juny i a principis de Juliol.

El dia 15 de Juny feu un aigat molt fort i per lo vist ajudá aixó a augmentar el número d'invasions i de morts i a mida que s'entrá de ple dins l'estiu decresqué l'epidemia que dins Son Servera quedá totalment capturada desde el 6 d'agost diada de San Salvador en que morí la darrera víctima després de vint dies de no haver-se mort ningú.

Aquest periódic está subjecte a censura eclesiástica.

Folklore Balear

Cançons d'es segar

Continuació.

Anem seguint, lector amic,
la nostra tasca de bons sega-
dors, recullint i transcriguent
les belles cançonetes que en el
camp canten els vers segadors
de la terra. Vet-assí un altra
garba:

Escaradés de Torraubet-
acabareu s'escarada
damunt sa Santmiquelada
an es principi des fret.

(Mitjorn.)

Jo vuldría esse cigala
es més des batró i segá
per está a s'ombra i cantá
En el mon no hi ha més gala.

id.

Si un segadó flastoma
a pasos ja te ravó.
Ara entram dins es boldró
que no m'afines, Colomal.

(Artá.)

En acabá de segá
de sa faus feré gangaies
perque he perdut ses riaies
i a poc, poc, perdré es cantá.

id.

Segá a Son Brondo germaus
es com qu'aná a galera
un homo tresca més terra
qu'un cassadó amb noucents

(cans.)

(Petra.)

Dos segadós de gavella
anaren a Son Durí;
sa madona los va di:
—Vui, heu aguts de veni
qui no tenim escudellat.

id.

—Si no-teniu escudella
madona per donar-mos
nòstres no som tant senyós
que no poguem campar-mos
amb taiades dins sa pella.

id.

Una atlota bella i alta
qui no havia segat mai
com va essé arran des tai
diu: ¡Quina civada tan alta!

(Mitjorn gran.)

En acabá aquest redól
i llavó el d'aquí darrera
sa faus nostra i s'aiguera
ja no anirán pus pes sol.

(Lluchmajor.)

Mal d'esquena hem fa el segá
Jo hu dic i no n'estic neta
peró teng una ventureta
i es que'm puc acalá.

id.

Mai més segaré a Marina
perque es blat hei es dohent
si no donen aigordent
un segadó s'hi aprima.

(Artá.)

En trobá mota d'eugó
m'en decant com del diuoni
¡Jesús amat, Sant Antoni!
Ajudaume a passar-lo.

(Aleudia.)

¿Voleu-me di quin Sant es
que cura de mal d'esquena?
Es tení sa panxa plena
está dret i no fe res.

id.

S'aiguera no tendrá fioc
en no esser des més estret
ha romput es povalet
perque beguesem més poc.

id.

A s'aiguera comprau li
l'amo un passá volaut
i no s'estorbaria tant
un altre pic a vení.

id.

(Continuad.)

TÓPIQUES

A Esporles quant van mudats
se pensen du l'aduaná
duen calsons embestats
i els diumenges d'indiana.

A Inca fan ses cadufes
lés venen a Ciutat.

Si dins que jo som retat
tu perds es calsons amb bufes.

A Llorito senayetes
ja no hu han de demaná
perque varen baratá
el Sant Cristo amb figes se
(ques)

A Maria son grossés
i a s'Arraval son tontos
per veure ballá dos onsos
los birlarem es doblés.

A Porreres hei ha porros
ja m'ho va di un hortolá
a Son Pons fan lluny de má
enguany hi son anats moros.

A Andraig dineu a la cara
a un fadrí en no agradá
fiel vestén a colgá
i comenon molt fa mare

A Banyola vaig trobá
moltes pasteres corcades
perque sols nó'ls han emprades
ni esperansa que no ehi ha.

A Banyola pa'm butxaet
duis-li quaut hei anireu
o sino dejunareu
perque la gent es molt fiaca.

A Andraig paumes i estores
a Solle covos i panés
i a Valldemosa senyores
molta pompa i pocs doblés.

A Puigpuuyent tot son roques
i els carrés son malplans
pero hei ha ues atlotes
qui son com a diamants.

A Alaró son llevats agres
ja hu haueu sentit contá
ells volien baratá
el Sant Cristo amb pestana-
(gues.)

Continuará.

Ramón dels Pujols.

Socialsòl Agrícoles

LAS MOSQUES

Les mosques que viuen amb l'home en casi totes les regions habitades, son de dues classes: la mosca comú que es la més numerosa i la mosca picadora que no abunda tant; les dues tenen un aspecte semblant mes al fixar-nos bé, observarem certs caràcters que les diferencien notablement.

La mosca comú te la color més fosca que la picadora; aquesta quant está posada, te les ales bastant més ubertes que la comú. Un caràcter molt notable les distingeix al primer cop de vista i es la posició de la trompa. La picadora te la trompa en posició obliqua, inclinada de cap endavant de manera que mirant l'insecte per demunt se veu perfectament, mentres que en la comú no se veu perque la te en posició vertical i queda amagada devall el cap.

La grandari de les dues es per festil, uns 7 milímetros, si be se veuen exemplars més grossos i altres bastant més petits degut a les condicions més o manco favorables en les quals s'han desenrol·lat les seues larves (cuquets). Les femelles si no son més, grosses, solen esser més robustes que els mascles, distingintse d'aquests en que tenen l'abdomen o sigui la part blana de darrera més voluminosa i de color més clara.

El desenrol·lo de les mosques es complicat, les femelles ponen ous, d'aquests neixen cues (larves) les quals en el seu temps se transformen en ninfes (dormen) i d'aquestes surten els nous insectes.

La femella posa els ous demunt tota casta de bruticia, fems, animals morts, menjás en putrefacció, etz. però d'una manera especial en els estables i boals, en els quals es molt fácil veure a mils els cuquets qui se belluguen dins la fema allà depositada.

El cuquets solen neixer unes 8 hores després de la posta dels ous; si el temps es molt calent i humit s'acursa de tal manera que basten alguns instants perque l'eclosió tengui lloc. Els cuquets que no tenen més d'un milímetre al neixer, al cap de 8 días alcan-

sen el seu máxim desenrol·lo, llavors seiquen un lloc amagat dins una encletxa o devall la terra del lloc non han crescut i allá queden coma adormits, s'arrufen, la seua pell s'enforteix, canvien de color i forma i se transformen amb unes petites botetes de color de castanya (ninfes). Quatre días després surt de cada boteta una mosca amb les ales arrufades, les quals queden ben esteses al cap de mitja hora, comensant tot seguit a volar.

La calor i la brutó son condicions essencials per la seua reproducció.

La vida d'una mosca sol esser curta, uns dos mesos. Durant aquest temps sobretot si la temperatura es calenta, fan una posta cada dotze días, això es, de 5 a 6 postes durant la seua vida, essent cada posta d'un centenar d'ous.

De modo que, en un país de clima templat com el nostro en el qual l'estiu dura tres mesos, si afegim un mes de primavera d'estiu i un altre de la primavera del ivern tendrem 5 mesos amb bones condicions per la seua reproducció lo qual se presta a fer càlculs curiosíssims.

Una mosca que comensi a pondre amb regularitat en el darrer mes de la primavera de l'estiu an els 5 mesos sirá mare d'uns sens fi de insectes. El primer més ho sirá de 200 directes, els quals en el segon més haurán passat a 250.000; en el tercer sirán uns 2.000.000 i al acabar els cinc mesos si cada mosca ocupa un espai de 21 milímetros quadrats hi hauria un nígul de mosques que taparia una extensió de 6 mil i pico de millons de kilometres quadrats.

Al arribar an els primer frets la seua activitat minva notablement i al esser al ivern s'acaben per complet les postes. Les velles moren i les joves per dur una vida poc activa aguanten uns 3 o 4 mesos; ivernen mig endurmiscades dins encletxes i recons i encare que siguin poques basten per assegurar la naxia en la temporada pròxima. Les crías també poren ivernar.

F. F. V.

Acabará.

NO PASSA RÈS

No passa rès, reina tranquilidat per tot. Aquesta es la resposta que fan tots els dies a les preguntes dels periodistes, els ministres que mos desgovernen. *No passa rès, i no passa cap día que el telegraf no anunciï i escampi per tot el mon la nova d'un, o dos, o mes assassinats. Reina per tot tranquilidat i no veureu cap diari sense l'anunci o la declaració de mitja dotzena al manco de vagues en les quals suvintetjen les coaccions.*

No passa rès no, i per aixó es que el govern del Sr. Dato no se preocupa de arretglar un mal que es la deshonor del Estat espanyol.

I aquests homes creuen que obren el bé i aquests homes son t lerats per els millons d'espanyols qui protesten cada día d'un estat social anarquic intolerable.

Es que no passa rès, no, pel cervell dels ministres que sigui prou per solucionar, per resoldre aquest mal estar. Pot haver-hi altre força que substituesqui l'acció de govern en aquests conflictes? I a pesar d'aixó el poble no l'exigeix, quant meteixos qui cada día protesten quant arriben les hores de sanetjar, segueixen la rutina i van a les urnes amb la pobresa d'esperit característica dels partits vells, del partits que notenen ideals.

Tornám atravesar una crisis terrible. El Govern del Sr. Dato segueix donant la sensació de *desgovern*. El país se sent allunyat dels homes qui cada día parlen en contra de la realitat. La farsa no es agradable, però falta l'espiritualidat que acabi amb ella i amb aixó amb aquesta falta del sentit de la realidat, amb aquest pacte continuat o consideració extrema amb els elements disolvents mos diferenciam notablement de la resta dels pobles d'Europa.

Com el Sr. Dato no representa més que una opinió, la qual tots sabem quina es, no pot fugir de la seua meteixa essencia, lo contrari es demanar impossibles.

La llástima es, que no vulguin veure que per salvar la barca es precis que totes les opinions hi aportin les seues valors, única manera d'aplicar el remei a la complexidat del problema.

Però no es extrany, per els notes governants, reina la tranquilidat, no passa rès que meresqui la seua atenció.

LL. G.

Notícies i Comentaris

Del Centenari de la Peste

La comissió organitzadora de les festes del Centenari que formà l'Ajuntament en les tres autoritats acordà ampliar-la admetent en ella membres delegats del Ajuntament, del clero, dels medges, de la Caixa Rural, del Sindicat Agrícola i dels mestres nacionals. També acordaren que les festes, sense perjudici d'afegir-hi tots els números que se trópiguen convenients, consistesquen amb un solemne ofici funeral en sufragi de les víctimes, descobriment de làpides donant nom de personatges que se distingiren per son heroisme a algunes places i carrers de la vila. Primera pedra de un monument commemoratiu del episodi i vetlada necrològica en el Teatre Principal convidant-se perque prenguin part en ella tots els artanencs que s'haja distingit en algun ram de la ciència o en l'ora tosia.

Per poder dur a cap aquest programa se anomenarà de dins la comissió una executiva composta de pocs membres perque activin els treballs preparatoris.

En principi s'acordà que la diada senyalada per tal festa fos el 10 d'Octubre, però aquesta fetxa no es del tot segura encara perque essent el Rector un element imprescindible convindrà abans de fixar-la tenir seguredat de que'l nou Rector estiga definitivament acomodats en lo nostra vila.

Per de pronta sápiguen tots els artanencs que la Comissió està ben disposta a que les festes tenguin tota la solemnitat que requereix l'episodi històric que se vol commemorar.

NOMENAMENT

DELS PP. FRANCISCANS

En el Capítol celebrat ultimament a Roma per la Tercera Orde Regular de San Francesc fou elegit per ocupar l'elevadíssim càrreg de General de l'Orde el fill d'aquesta província el Rt. P. Fr. Arnau Rigo que visqué al-

guns anys en el Convent de la nostra vila i aont se captà generals simpaties.

En la nova sessió celebrada per elegir Segretari General, recaigué l'elecció en el Rt. P. Juan García actualment Superior del Convent d'Artá i que tant estimat era en el nostre poble per son caràcter franc, actiu i bondados. La Província Franciscana està d'enhonorabona per veure ocupant als càrrecs més elevats a dos de sos fills. Que Deu les doni la llum necessària per desempenyar amb acert càrrecs tant difícils.

El Ferrocarril

Hem tenguda ocasió de veure com adelanten les obres del Ferrocarril Manacor-Artá i amb l'empenta que se veu donar ara a l'obra se concep ja l'esperansa de que prest serém al final d'una obra tan desitjada.

Les explanacions d'Artá, Son Carrió i Sant Llorens están tan adelantades que no son obstacle perque immediatament s'hi poguessen estendre els rails. A Manacor van adelantant molt els treballs d'explanació com també els de la colocació de travesses i rails que ocupen ja alguns kms.

Adelantant com ara ho fan es de creure qu'en pocs mesos podrà la locomotora arribar a Sant Llorens, a principis d'any nou a Son Servera i al comensar l'estiu qui vé fins Artá.

Arriba ja a son terme una millora tant important i tant desitjada p'els artanencs. Deu vulla que sia encara més prest que lo que pronosticám.

DE PEL MON

Al hora que escrivim aquestes retxes, està plantetjada la crisis del govern del Sr. Dato. El motius en el nostre entendre son dos principalissims. L'un, el descrèdit, el fracàs d'uns procediments arcaics impossibles en el temps actual i amb més impossibilitat encare d'esser modificats per els homes qui formen les oligarquies centralistes. L'altre es la gana, la gana de comandar, la gana del decret de dissolució de les Corts per facilitar amb grau major l'obra nefasta. Es veritat que aquests dos motius son oposats, però hi ha que tenir en conte que al un l'imposa la realitat i a l'altre aquesta serie de caps, capets i caparrots que no pensen

amb altre cosa més que en comandar i tenir una acta a la seua disposició.

Espanya segueix en decadencia i encare no se veu per lloc una senyal de redenció. Se volia altre vegada unir elements disgregats d'ideals afins emperò per lo vist aquesta afirmació no existeix a la pràctica i aquell'a unió ha esdevingut un fracàs ¿que passarà?

—L'Irlanda segueix agotantse. La tirania inglesa no vol per cap manera concedir-li la llibertat i la sang dels seus filis rega continuament el seu sol. Però les coses totes tenen el seu fi i segurament a aquesta no deu estar llunyà ja que els pobles tots se van fent càrrec de aquella trista situació i umeixen les protestes a les dels màrtirs de la llibertat.

—I Polonia? La derrota dels bolxeviquis per les tropes poloneses ha estat estupenda. L'exèrcit roig fuig a la desbandada i no sembla possible una reacció. Polonia de moment queda alliberada d'aquell jou i com s'està tramitant la pau es d'esperar que aquesta apareixerà prest per aquella banda del mon.

—Les coses tornen a la normalitat. Aquella companyia de vapors alemana que era l'enveja d'Inglaterra la «Hamburg American Linie» inaugurarà en el pròxim gener un servei entre Hamburg i New-York. Alegremnos de que la constancia i el treball d'una rassa triunfin una vegada més dins el mon.

LA «NOVA ISLEÑA».—Per iniciativa del Excm. Sr. D. Valeriá Weyler, sembla que prest sirà un fet la constitució d'una important companyia naviera el nom de la qual indica prou clar quina es la seua finalitat. Aquesta nova companyia que neix amb forsa extraordinaria, està decidida a concórrer an el concurs de les comunicacions marítimes de Balears i està resolta a explotar per son conte, tant si es la concessionaria com si no, la nova línia que tant s'ha indicada aquests dies Sóller-Barcelona.

Aquesta seria una millora incommensurable en les nostres comunicacions, ella acursaria quatre o cinc hores el viatge a Barcelona i no hi ha que dir que donades les molesties d'un viatge per mar aquestes quedarien notablement reduides.

Dobbés pareix que no en falten i no més es llástima que la rapidesa en que se va, privi de que la industria espanyola sigui la constructora de la nova flota.

D'Artá i sa Comarca

Per la Verge de St. Salvador

Es ja un fet l'organització d'una tómbola per recaudar fondos per l'obra del Santuari de la nostra Verge de Sant Salvador. Una digníssima Sra. D.ª Andrea Valentini de Ca D. Rafel Blanes Tolosa, amb un zel incansable anys i més anys ha anat recullint, comprant i gordant centenars i milenars d'objectes amb el fi d'ajudar al culte de la Verge. L'han ajudada en sa fervorosa tasca els fills d'aquella distingida família molt especialment la Sta. D.ª Isabel que Deu tenga en gloria.

Segons notícies aqueixa tómbola constarà de objectes valiosos que segurament atreuran l'atenció del públic.

Tendrà lloc si Deu ho vol el darrer diumenge del pròxim Septemebre en el Teatre Principal.

L'obreria de Sant Salvador convida a tot el poble per pendre part activa en ella demanant un petit sacrifici, sempre compensat, a benefici de la nostre estimada Mare la Verge de St. Salvador.

DESPEDIDA DEL RECTOR

El nostre digníssim Rector D. Gabriel Muntaner que en les oposicions darreres quedá proposat per la parroquia de Santa Eulalia de Palma diumenge passat feu la despedida desde la trona de la Parroquia amb sentidíssim discurs.

Mes tart una Comissió del Ajuntament i altres de les entitats Caixa Rural, Sindicat Agrícola i molts de particulars anaren a darli la despedida. El día 31 sortí cap a Palma per pendre possessori de aquella Parroquia.

Desde aquestes columnes el felicitem efusivament per son ascens al mateix temps que sentim la separació del amic.

CRONICA

DEL TEMPS—Día 24 diada de S. Bartomeu comensá el día ben boirós, amb una xalacor insoportable, devers les 8 entrá oretjol fresc i una hora més tart comensarem a sentir remor i poc a poc se va ennegular i va ploure amb llamps i trons fins a les

dues. Sembla que el temps vol tornar an el de fa una vintena d'anys que plovia amb abundancia per satisfer als agricultors. Per S. Bartomeu eren moltes les vegades que la pluja desbaratava la festa del Patró de Capdepera i enguany li ha tornat tocar.

EMIGRACIÓ—Es masa grossa la sainia que l'emigració te uberta en el cor de nostre poble, avuy ja no son els xerecs els homos qui deixen la seua llar la seua esposa, i els infants per anar a llunyanes terres a cercar lo que no sol arribar mai, son els homos bons els qui amb una febre mai vista se'n van a França se'n van a Cuba i deixen el poble buit, faltat de l'element més necessari per el seu desenrol-lo. Com s'hauria d'aturar aquest cap-rec?. Dins la locura de l'epoca actual es molt difícil resoldre aquest problema, falta reflexió per part de tot-hom, falta organització i sobre tot falta esperit patriòtic.

TURISTES—El día 28 varem tenir el gust de saludar al distingit segretari de la Cámara de Comerç de Barcelona D. Bartomeu Amengual el qual vengué per visitar les belleses de la nostra comarca. Es un de tants mallorquins qui s'han ubert pas a dins Barcelona honrant al mateix temps la seua terra.

—Ha estat també hoste nostre l'il·lustrat enginyer agrònom Director del Centre d'Estacions Experimentals de abonos D. Lluís Sáez Fernz-Casariago, en viatge d'estudi dels nostres cultius.

SINDICAT—El Sindicat Agrícola torna rependre la seua activitat. En la darrera J. G. se parlá extensament de intervenir en la compra de porcs grassos fent una venta en comú, lo mateix que amb el bessó de mel-la. També se va anunciar una compra en comú de superfosfat. Les impressions son bones i s'ha de tenir en conte que si el preu del mercat es bo la venta en comú ha de esser un éxit. Del superfosfat el poble tot ja sab els resultats que obté i per lo tant la conveniència de comprar-ne.

MORT—Día 27 morí víctima

de aguda malaltia l'esposa de mestre Miquel Peix. Rébiga la seua familia especialment son fill el Tinent D. Vicent Sureda l'expressió del nostro sentiment.

CANVI D'ESCOLA—El nostro Director D. Andreu Ferrer en concursat ha passat a ocupar l'escola de La Sala, anant a servir interinament la de Santa Catalina D. Bartomeu Pujol.

METEOROLOGÍA—Durant tota la quinzena s'han experimentat els lleugers canvis de temps amb que sol voler comensar la primavera del fvern. Algunes brusques, dies ennegulats i xafagosos, bastants de temperatura agradable.

SANIDAT—Segueix bastant satisfactori l'estat sanitari de la nostra vila. Les malalties epidèmiques no han prés forsa i els cronics s'allarguen indefinidament. Amb una paraula no hi ha mortalitat. G. a D.

NOMBRAMENT—Mort en Pep de Sa Torre ha estat nombrat per ocupar la seua vacant de celador de telegrafos el nostre amic en Colau Casellas (a) Garameu que ocupava la plassa d'Inca.

DE CALARATJADA—La gent ja se'n va; el setembre sol marcar el fi de l'estiu i els estinetjants retornen a les seues llars.

El pex fresc, la temperatura agradable, els panorames esplendits, la afabilitat de la gent atreuen an aquesta plaja una infinidat de persones; es un moviment extraordinari el de anadós i venidós a la fonda de Ca's Bombu molts de dies eren 40 o més hostes. Ah! i si l'Ajuntament de Capdepera visqués i pensás a la moderna ¡quina riquesa!

PEX GROS—Per uns aficionats estiuetjants fou agafat fa pocs dies a Calaratjada un notabilíssim exemplar de Ratjada que pesava 15 kls.

AGRICULTURA—Haguent-se acabat casi del tot la cullita de les melles se fan ja moltes operacions de compra. Se paguen de 9 a 10 duros preu que satisfá an els agricultors. Però si aquests volguessin venent el bessó seleccionat en treurien molts més diners. Les hortolisses també s'aguanten en molta ufana i la gent menja a voler; les darreres brusques han fet reviure lo que patía sed.

Gran Colmado Artanenc d'en GUIEM BUJOSA (a) Ganancia

SE VENEN BONS I BARATO

Comestibles de tota casta, licor, dolces, galletes, etc., etc. ● Grandís surtit e Perfumeria

Aquesta casa es s'única depositaria dins Artá del ANIS TUNEL

Fixau-vos be en sa direcció: **CARRÉ DE PALMA 3 ARTA**

L'agencia Bujosa (a) Ganancia serveix amb esment, puntualitat i barato qualsevol encàrrec se li fassa per Ciutat i pels altres pobles de Mallorca

Despaig a Artá i **CARRÉ DE PALMA N.º 3** - Despaig a Palma: **ESTANC DES BANC DE SOLI**

GRANDES ALMACENES

San José

DE

Vda. Ignacio Figuerola

Laneria	Zapateria	Pañeria	Bordados
Lenceria	Confecciones	Pañoleria	Tapicerias
Camiseria	Corseteria	Corbateria	Alfombras
Merceria	Sederia	Bisuteria	Perfumeria

ABRIGOS CAPOTES PALLIZAS IMPERMEABLES

Articulos para luto -- Géneros de punto -- Bastones
y paraguas -- Artículos de viaje

SASTRERIA - MODISTERIA - CAMISERIA

Mantas de Lana - Chanclas de Goma

Gran sección de Peleteria

Ventas al contado - Precio fijo - Teléfono, 217 - PALMA - Esta casa no tiene sucursales

La Fonda Randa, de Esteva

Carré de Palma, 48 - ARTA

S'ES OBERTA FA POC. TOT ES NOU
I LLAMPANT. SERVICI ES MERADISSIM

Prontitut

SEGUREDAT I ECONOMIA

Ensaïmades i panets

En hoc se torben millós que a la

PANADERIA Victoria

ES FORN NOU

D'EN

Miquel Roca Castell

A sa botiga hei trobareu sempre pans, panets,
galletes, bescuits, rollets, i tota casta de pasticeria

TAMBE SE SERVEIX A DOMICILI

Netadat, prontitut i economia

DES PAIG Carrer de Palma 3 bis. ARTA

GRAN BOTIGA

D'EN

JUAN VICENS (a) JAN

Ven de tota casta de articles, comestibles, galletes, etc

ES REPRESENTANT DE SA PERFUMERIA

L. CACCIO

TE DEPOSIT DE MAQUINES DE COSIR

Paff i Ancora

Com també tota casta d'instruments musicals. Bandurries, Guitteres, etc.

Gran establiment d'en **Miquel Garau** Centro, 3-Artá

Sempre, Sempre, derrerres novedats en MERCERIA ● Extens surtit de PERFUMERIA

COLMADO

AMB CONSERVES DE TOTA CASTA

Representant dels licors de la casa MORENO amb el seu acreditat

Anís Miramar

Máquinas de cusi SINGER al contat i a pagues

No deixen de visitar-lo amb la seguredat de que quedareu amb ganes de tornar-hi